

Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulaması

Hazırlayan
Mahmut TAYYAR
ERGÜL
Vergi Denetmen Yardımcısı

1. GİRİŞ

Reeskont işlemi, vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçların, değerlendirme günündeki gerçek değerlerinin bulunması suretiyle bilançoda yapılan bir düzeltme işlemidir. Bu makalemizde reeskont uygulamasında özellik arz eden vadeli çeklerde reeskont uygulaması ile ilgili durumlar, yargı kararları çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Vadesi gelmemiş olan alacak ve borç senetleri için reeskont uygulamasına ilişkin düzenlemelere 213 sayılı VUK'un 281 ve 285 inci maddelerinde yer verilmiştir. Söz konusu kanun maddeleri aşağıdaki gibidir.

"Madde 281 - Alacaklar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirme gününün kıymetine ençü olunabilir. Bu takdirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi uygulanır.

Bankalar ve bankerler ile sigorta şirketleri alacaklarını ya Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddi ile, değerlendirme günü kıymetine irca ederler."

Madde 285 - Borçlar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Vadesi gel-

memiş olan senede bağlı borçlar değerleme günü kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde senette faiz nispeti açıklanmışsa bu nispet, açıklanmamışsa Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır.

Banka ve bankerler ile sigorta şirketleri borçlarını, Cumhuriyet Merkez Bankasına resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz hadiyle, değerleme günü kıymetine irca ederler.

(3239 sayılı Kanunun 22 nci maddesiyle eklenen fıkra) Alacak senetlerini değerleme gününün kıymetine irca eden mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar.

Söz konusu kanun maddesine göre, bankalar ve bankerler ile sigorta şirketleri dışında kalan mükelleflerin, senede bağlı alacaklarını değerleme konusunda seçimlik hakkı bulunmaktadır. Bu mükellefler senede bağlı alacaklarını mukayyet değer ile değerleyebilecekleri gibi, değerleme gününün kıymetine irca etmek suretiyle de değerleyebilirler. VUK'un 285. maddesinin son fıkrası gereğince alacak senetlerini değerleme gününün kıymetine irca eden mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar.

2- VADELİ ÇEKLERİN REESKONTU

VUK hükümleri gereğince bir alacak için reeskont hesaplanabilmesi, aşağıdaki şartların tamamının mevcudiyetine bağlıdır.

- Gerçek bir alacak olmalı,
- Alacak senede bağlı olmalı,
- Değerleme gününde senedin vadesinin gelmemiş olmalı,
- Reeskonta tabi tutulacak alacak senedinin senedin ticari kazancının elde edilmesi ve idame ettirilmesi ile ilgili olmalı,
- Alacak veya borç senedi işletme aktifinde kayıtlı olmalıdır.

VUK'nun 281'nci maddesinde reeskonta tabi tutulacak senetler konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır. Bu nedenle hem kambiyo senetleri hem de adi senetler reeskonta tabi tutulabilir.

Doktrinde vadeli çekler için reeskont hesaplanıp hesaplanmayacağı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır.

Türk Ticaret Kanunu uyarınca, çek görüldüğünde ödenmesi ve buna aykırı

herhangi bir kayıt varsa yazılmamış sayılan, keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmesi için ibraz edilen kıymetli bir evraktır.

TTK'na göre çekte bulunması gereken unsurlar şunlardır.

• Çek kelimesi veya senet Türkçe'den başka bir dilde yazılmışsa o dilde çek karşılığı olarak kullanılan kelime,

- Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi emri,
- Ödeyecek kimsenin "Muhatabın" adı ve soyadı
- Ödeme yeri,
- Keşide günü ve yeri
- Çeki düzenleyen kimsenin (Keşidecinin) imzası

Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir. Çekte diğer kambiyo senetleri olan bono ve poliçede olduğu gibi bir vade yoktur. Çek görüldüğünde ödenir. Yani çek bir kredi aracı değil ödeme aracıdır. TTK'nun 707. maddesine göre; "Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir.

Tek Düzen Muhasebe Sisteminde İleri tarihli alınan çekler 101- Alınan Çekler Hesabında değil, 121- Alacak Senetleri Hesabında, aynı şekilde ileri tarihli verilen çekler için de 103-Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri Hesabında değil 321- Borç Senetleri Hesabında izlenmesi gerekmektedir.

Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir."

Bu çerçevede vadeli çeklerin VUK'nun 281 ve 285. maddeleri kapsamında reeskont işlemine tabi tutulmaları gerektiği görülmektedir.

Uygulamada vadeli çeklerin, alacaklı yönünden senede göre daha sağlam olduğu, borçlu yönünden ise damga vergisi gerektirmediğinden piyasalarda yoğun bir şekilde kullanıldığı bir realitedir.

1 sıra nolu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde Muhasebenin temel kavramlarından "Özün Önceliği Kavramı" şu şekilde tanımlanmıştır.

"Özün önceliği kavramı, işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında biçimlerinden çok özlerinin esas alınması gerektiğini ifade eder.

Genel olarak işlemlerin biçimleri ile özlari paralel olmakla birlikte bazı durumlarda farklılıklar ortaya çıkabilir. Bu taktirde özün önceliği esastır."

Vadeli çekler, TTK'nun belirlediği anlamda çek olmamakla birlikte belli bir borcu ve alacağı temsil eden senet niteliğinde belgelerdir. Vadeli çeklerde, şekil yönünden farklılıklar olmakla birlikte öz itibarıyla senetle aynı nitelikte belgelerdir.

Reeskont işleminin amacı, gelecekteki nominal değeri bilinen alacakların veya borçların bugünkü değerine indirgenmesi olduğuna göre özün önceliği kavramı gereği vadeli çeklerin de reeskont işlemine tabi tutulması gerekir.

Sermaye Piyasası Kuruluda, çeklere vade konularak alacak senedi gibi kullanıldığı gerçeğini göz önünde tutarak XI-I no'lu tebliği ile vadeli çeklerin alacak senetleri gibi işleme tabi tutulmasını ve reeskont işlemi uygulamasını belirtmiştir. Daha sonra aynı tebliğin 14. maddesiyle bunun bir mecburiyet olduğu yolunda uygulama yapmaya başlamıştır. Bu durumda vadeli çek reeskontu SPK'na tabi işletmelerce yapılacak, fakat bu reeskont Vergi Usul Kanunu hükümlerine uymadığı için, vergi hesaplamasında reeskont tutarı vergi matrahı ile ilgilendirilmeyecektir. Alınan vadeli çeklerin SPK'na tabi şirketlerce reeskonta tabi tutulmasından kaynaklanan gider, kanunen kabul edilmeyen giderdir.

SPK'na tabi olmayan kurumlarda vadeli çek reeskontu yapılması mecburiyeti ve gereği yoktur. Mükellefler kendi istekleri ile vadeli çekleri reeskonta tabi tutarlarsa, yapılan bu reeskont işleminden kaynaklanan gelir ve gider, vergi matrahının hesaplanmasında bir gider unsuru olarak dikkate alınmaz.

3- KONUYA İLİŞKİN MALİ İDARENİN GÖRÜŞÜ

Vergi idaresi vadeli çekler için reeskont yapılmayacağı yönünde açık bir düzenleme yapmamış olmamasına rağmen bugüne kadar olay bazında vermiş olduğu muktezaların tamamında vadeli çeklerin reeskonta tabi olmayacağını ifade ederek uygulamayı bu şekilde yönlendirmiştir.

4- KONUYA İLİŞKİN YARGININ GÖRÜŞÜ

Danıştay tarafından vadeli çeklerin reeskonta tabi tutulmalarına ilişkin olarak verilen bazı kararlarında vadeli çeklerin alacak senetleri gibi reeskonta tabi tutulmasının kanuna aykırı olmayacağı belirtilmiştir. Söz konusu kararların özeti aşağıdaki gibidir.

"Vadeli çeklerin alacak senetleri gibi reeskonta tabi tutulmasının yasaya aykırı olmayacağı Dnş. 3. Daire 06.05.1999 tarih, Esas No: 1998/4110, Karar No: 1999/1765"

"Ticari hayatta vadeli çek uygulamasının teamül haline geldiği bu tip çeklerin vadeli senet hüviyetinde kabul edilmesinin hakkaniyete uygun düşeceği Dnş. 3. Daire 25.01.2000 tarih, Esas No: 1999/156 Karar No: 2000/156"

Yargı kararlarının çelişmesi üzerine Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu 07.04.2000 Esas No: 1999/447 Karar No: 2000/145 sayılı kararı ile yargı konu ile ilgili kesin görüşünü açıklamıştır. Yargı kararı şu şekildedir.

Konu : Vadeli çeklerin reeskonta tabi tutularak reeskont faiz giderlerinin mali kârın tespitinde dikkate alınmasının mümkün olmadığı Hk.

"İstemin Özeti : Tüketim malları pazarlayan yükümlü şirketin 1992 yılına ilişkin işlemlerinin incelenmesi üzerine düzenlenen vergi inceleme raporuna dayanılarak adına ikmalen kusur cezalı Kurumlar Vergisi salınmıştır.

Tarhiyata karşı açılan davayı inceleyen İzmir 2. Vergi Mahkemesi, 14.11.1996 günlü ve E: 1995/95, K: 1996/1197 sayılı kararıyla; tarhiyatın 122.026.289 lira tutarındaki matrah farkı üzerinden uygulanan kısmını kaldırmış, davanın vadeli çekler üzerinden hesaplanıp kurum kazancından indirilen 54.093.813 lira tutarındaki reeskontun kanunen kabul edilmeyen gider olması nedeniyle bulunan matrah farkı üzerinden salınan cezalı vergiye karşı açılan kısmını ise; bir ödeme emri olan ve nakit gibi işlem gören çekler, kanuna aykırı olarak vadeli düzenlenmiş olsalar bile bir bono veya poliçe gibi değerlendirilmelerinin mümkün olmadığı, uygulamada, alacaklı yönünden senede nazaran daha sağlam, yani ödememe halinde müeyyidesi daha ağır, borçlu yönünden ise damga vergisi gerektirmeyen bir belge olduğundan, ticari işlemlerde vadeli çek düzenlenmesi yoluna gidildiği, yükümlü şirketin değerlendirme gününde portföyünde bulunan vadeli çekleri Vergi Usul Kanunu'nun 281 inci maddesine göre reeskonta tabi tutmak suretiyle kazanç tespitinin bu maddenin lafzına ve ruhuna aykırı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.

Tarafların temyiz istemini inceleyen Danıştay Üçüncü Daire 04.06.1998 günlü ve E: 1997/671, K: 1998/2125 sayılı kararıyla; Vergi Dairesi Müdürlüğü temyiz istemini reddetmiş, yükümlü istemini ise; uygulamada, alacakların çek veya senet ile garanti altına alındığı ve çekin daha güvenilir bir ödeme aracı olması nedeniyle piyasada yaygın olarak kullanıldığı, fonksiyon ve amaç olarak alacak ve borç senetlerinden bir farkı olmaması nedeniyle yasada ödeme

aracı olarak belirtilen ve bir kambiyo senedi olan çekin günlük hayatta vadeli ödeme aracı olarak kullanıldığı, olayda vadeli olarak düzenlendiği ve vade tarihinden önce de tahsil edilmediği ihtilafsız olan çeklerin alacak senedi gibi reeskonta tabi tutulmasında yasanın ruhuna aykırılık görülmediği gerekçesiyle kabul ederek kararın bir kısmını bozmuştur.

Bozma kararına uymayan İzmir 2. Vergi Mahkemesi, 01.07.1999 günlü ve E: 1999/447, K: 1999/592 sayılı kararıyla, ilk kararında yer alan hukuksal nedenler ve gerekçe ile ısrar etmiştir.

Direnme kararı yükümlü tarafından temyiz edilmiş, vadeli olarak düzenlenip vade tarihinden önce tahsil edilmediği ihtilafsız olan çeklerin, alacak senetleri gibi reeskonta tabi tutulmasında yasaya aykırılık bulunmadığı ileri sürülerek kararın bozulması istenmiştir.

Savunmanın Özeti : Temyiz isteminin reddi gerektiği yolundadır.

Danıştay Tetkik Hakimi Gülşen BİŞKİN'in düşüncesi: "Temyiz dilekçesinde ileri sürülen iddialar ısrar kararının bozulmasını sağlayacak durumda görülmediğinden istemin reddi gerektiği düşünülmektedir."

Danıştay Savcısı Ülkü ERBÜK'ün düşüncesi: "Uyuşmazlık, vadeli çeklerin reeskont işlemine tabi olup olmayacağına ilişkin bulunmaktadır."

Vergi Usul Kanunu'nun 281. maddesinde, alacakların mukayyet değerleriyle değerlendirileceği, vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacakların değerlendirme gününün kıymetine irca olunabileceği hükme bağlanmıştır.

Uygulamada borç ve alacakların çek ve senetle garanti altına alındıkları, çekin amaç olarak alacak ve borç senetlerinden farklı olmaması ve daha yaygın kullanılabilirliği dikkate alındığında yükümlüce, vade tarihinden önce tahsil edilmemiş bulunan söz konusu çekleri alacak senedi gibi reeskonta tabi tutulmasında yasanın ruhuna aykırılık bulunmamaktadır.

Bu nedenle çeklerin bono veya poliçe gibi değerlendirilemeyecekleri yolundaki Mahkeme ısrar kararının bozulması gerekeceği düşünülmektedir."

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulunca, dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği görüldü :

Tüketim malları pazarlayan yükümlü şirketin 1992 yılı işlemlerinin in-

celenmesi üzerine düzenlenen vergi inceleme raporuna dayanılarak ikmalen salınan kusur cezalı kurumlar vergisine karşı açılan davanın, vadeli çeklerin reeskonta tabi tutulması suretiyle kurum kazancından indirilen kısmı yönünden reddi yolundaki vergi mahkemesi ısrar kararı yükümlü tarafından temyiz edilmiştir.

Uyuşmazlık, vadeli olarak düzenlenen çeklerin, Vergi Usul Kanunu'nun 281 inci maddesi gereğince reeskonta tabi tutularak bulunan reeskont tutarının kurum kazancından indirilip indirilmeyeceğine ilişkindir.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 281'inci ve 285'inci maddelerinde; iktisadi işletmelere dahil alacak ve borçların mukayyet değerleriyle değerlendirilmesi esası benimsenmiş ve değerlendirme günü itibarıyla vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçların reeskonta tabi tutulabileceği belirtilmiştir.

Türk Ticaret Kanunu'nun üçüncü kısmında "çek" ile ilgili hükümlere yer verilmiş, çekin unsurları belirtilerek, 698'inci maddesinde çekte mündemice herhangi bir faiz şartının yazılmamış hükmünde olduğu, 707'nci maddesinde, çekin görüldüğünde ödeneceği, buna aykırı herhangi bir kaydın yazılmamış hükmünde olacağı, keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çekin ibraz günü ödeneceği kurula bağlanmış, 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanun da Ticaret Kanunundaki düzenlemelere paralel hükümler getirerek; 4 üncü maddesinde, çekle işleyen hesabın bulunduğu banka şubesinin, ibraz edildiği anda karşılığı bulunan çeki ödemek mecburiyetinde olduğu, 16'ncı maddesinde de, ibraz süresi içinde veya üzerinde yazılı keşide tarihinden önce, 4'üncü maddeye göre ibraz edildiğinde, yeterli karşılığı bulunamaması sebebiyle kısmen dahi olsa ödenmeyen çeki keşide eden kişiler hakkında uygulanacak müeyyideler düzenlenmiştir.

Türk Ticaret Kanununda kambiyo senetleri arasında yer almakla birlikte çekin, yasal olarak vade ve faiz kaydı taşımasının mümkün olmaması, muhatap tarafından görüldüğü anda karşılığının ödenmesinin zorunlu bulunması nedeniyle bono ve poliçeden farklı nitelik taşıdığı ve sadece nakit ödeme aracı olarak işlem görmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Uygulamada çekin çeşitli sebeplerle vadeli düzenlenmiş olması, adına çek düzenlenen yükümlünün ancak değerlendirme gününde vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar için uygulanması öngörülen 213 sayılı Yasanın 281 inci maddesindeki düzenlemeden yararlandırılmasına olanak vermeyeceğinden, ısrar kararında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.

Bu nedenle temyiz isteminin reddine, 07.04.2000 gününde oyçokluğu ile karar verildi."

4- SONUÇ

Çeklerin vade ve faiz kaydı taşımasının yasal olarak mümkün bulunmadığından, uygulamada çekin çeşitli sebeplerle vadeli düzenlenmiş olmasının adına çek düzenlenen yükümlünün, ancak değerlendirme gününde vadesi gelmemiş senede bağlı alacaklar için uygulanması öngörülen VUK'nun 281'nci maddesindeki düzenlemeden yararlanmasına imkan yoktur. Vadeli çekleri Muhasebe Uygulama Genel Tebliği gereğince alacak senetleri olarak takip ederek, değerlendirme gününde vadesi gelmemiş olanlar için ayrılan re-eskont faiz giderlerinin kanunen kabul edilmeyen gider olarak dikkate alınması gerekmektedir.